

T Á R C A

Pest és Bécs.

III.

Minő elfoglaltság! Pestet Béccsel összehasonlítani! Az utóbbi kétszer-háromszor akkora, mint az előbbi! Hm. Ez tagadhatlan. De hát a nagyság határoz-e itt mindenképp?

London most is több mint kétszeresére nagyobb Párisnál, évtizedekkel előbb háromszor-négyszeresére nagyobb volt. És már akkor is nem London — de Páris volt a világ közepe. Őr volt a Páris almája, mikor még egy millió lakosa sem volt. S őre is marad még jó darabig, noha London nagyobb Párisnál és az angol nemzet gazdagabb a franciánál. Páris — divatváros, a francia nemzet divat-nemzet. Ő neki van legtöbb utánzója a kerek világon. Az ő nyelve, szokásai, öltöztetése, szellem, modora, szíve az ő kultúrája, mint olthatlan, de egyszersmind ártatlan, sőt mondhatnók jótékony tűz terjed a világon szerte, minden nemzetenél, vallásnál, osztálynál; a keresztényenél úgy, mint a mahomedánoknál, a legmagasb udvarokban úgy, mint leon a marchand des modes-ok és bortelők műhelyeiben.

Es ha a cosmopolitasság, az egy akor egy pártor nem volna merő ábránd, ha valaha a kerek föld népei egy nyelvet fogadnának el (a mi ugyan képtelenség) — erre legtöbb valószínű esélye a franciának volna.

Szép és megnyugtató tanulság, hogy az anyagi-erő is nyert ugyan diadalokat, de a végső, a tartós diadal csakugyan az, melyet a szellem vív ki magának.

Anglia 125 milliónyi nép fölött terjeszti ki uralkodó pálcáját; de a francia szellem épen egy terjed még ellenségei között is, mint hajdan a görög magában a világ fölött parancsnokló Rómában.

Kétséget nem szenved, hogy a francia szellem tulajdonképpen azonos a civilizáció-szellemével. A „politessé” tisztán francia szellemény, elannyira, hogy más nyelvek még e fogalom helyes műszavával sem bírnak. És a politesse, a mostani korszellem lényege, magva; a mai civilizáció elengedhetlen feltétele.

E nélkül lehetünk tudósok, bölcsék, urak, dűsgazdagok, becsületesek, vitézek; de szorosan s mai értelemben műveltek — e nélkül nem egészen.

Becsüljék az angol erőnyeket, az angol jellemet, tudományt, ipart; de az angol embert, modort nevetés-gesnek találjuk, s a franciát választjuk „gouvernant”-unkul.

Ha a pétervári moszkó, a szebuli török ő-nemzeti szokásaiból enged s közeledik a polgárosodáshoz, csak francia mintákat fogad el, a midőn civilisálódik, szinte lehet mondani, hogy tulajdonképp — franciásodik.

Bizonyos tehát, hogy sem sokaság, sem nagyság nem határoznak az elsőség fölött, s valamely kisebb nép is eléje kerülhet a nagyobboknak, szellem, szeretetméltsága által.

Es ha szegény hazánkról, népünkről, dacára mód nélkül hátrányos helyzetünknek, csekély számunknak, a világ még is tudomással, még pedig kedvezővel bír: kétségkívül, hogy ezt csupán a nemzeti génuszunkban rejlik sok becses, rokonszenves, szép elemeknek köszönhetjük.

Mondjanak elfoglultak, ez legkevésbé sem gátol abban, hogy kimondjam abbéli hitemet, miszerint a magyar egyéniségében oly nagy összege egyesül a megnyerő elemeknek, hogy ha azokat a mai kor szellemében kifejtetni teljesen szabad tere, alkalmuk nyílnék, a magyarság divatba jöhetne, s Buda-Pest kelet Párisává válhatnék.

Miért oly büszke a magyar, (kérde némely idegen) midőn ugyazólván semmije sincs?

Erre csak egy kérdéssel felelek: mire lehet jobban büszke az ember, mint egy éni, illetőleg szomelye tulajdonaira?

Vajjon a gyáva, idomtalan, beteges, szellemtelen milliomas büszke lehet, a nélkül hogy nevéseges ne legyen?

Ellenben nem-e szinte jól esik büszkének látnunk: az egyszerű csikós-bojtárt, kinek deli alakját phidiaszi szem gyönyörrel szemléli; a nyalka közhazsárt, kit sarkantyúja pengése, kardja csörgése, szép szemek mosolya addig izgat, hogy régre öntissan azt kérde: mitől: hová legyenek dicshégekben?

Nem természetesen, hogy látra az aránytalan természetű porosz hazsárt, kire mintha úgy aggatták volna a hazsár ruhát, mely csak idomai tökéletességét emelki, s vele magát összehasonlítja, visszautasítja a bruder!

megszólítást, mondván önértettelesen: nir bruder! ik huszár, tu hauswurst!

Azért senki sem mondhatja, hogy a magyar, ha nem csak mint egyén, de mint nemzet is büszke, ő nismert hiányában szenvedne. Tanúsága annak, mennyire tudja, érzi, hogy nemzeti léte dicshébb, jobb lehetne, mint a minő valóban, a mostoha körülmények miatt, — tanúsága ama búskomolyság, mely nemzeti jellemének egyik fővonását képezi, mely beárnyalja legangaraszabb jó kedvét is, melyről soha nem tud megfeledkezni, mely miatt örökké sirva vigél, mely kedélyének már-már állandó egyik elemét képezi.

Szomorú a magyar nóta.

Háromszáz esztendő óta!

Nem; a magyar, midőn büszke, nem szerénytelen, nem elfoglult, nem irigy, nem féltékeny, nem igaztalan más nemzet erőnyei irányában, mint például a francia, mely ugyan méltán büszke nemzeti nagy letére, de sokkal több önbizalmat tanúsítva, ha más népben is elismeré, a mi szép, nagy s nemes.

Mert kinek nem föltűnő, hogy a francia, holott végre minden többi nemzet közt legtöbb jellemrokonasága van a magyarral, személyes érintkezésben legidegensébbnek mutatkozik irántunk, s legártózkodóbb jó tulajdonaink elismerésében, mintha bánatná hiúságát, hogy kivül más is mer és tud büszke, vagy tán még büszkébb lenni?

Nyilvánvaló itt, hogy az ambitio tárgya az azonosasága kelti föl a vetélytársat. A magyarnak mély hit, hogy ő a világnak első katonája; a francia azonkép.

A világ aligha látott hasonló látrányt, mintha egy magyar e egy francia huszárszere, a főnnebbi kérdés eldöntése végett, összeházaszódna. (Nem mert egyéb körülmények közt a próbálkozás nem volna mérvadó.) Ha ez megtörténne, csak két esetet képeznek lehetőségek: vagy hogy a francia hátrálna, vagy hogy — igazolva a két országnak farkasölő mészét — egymást fölemésztenék.

Eddi hátróság, szellem — e tulajdonok képezi a büszkeség alapját, s ha ezekben még formai szépség is járul — indokolva maga a hiúság.

Irathatlan mély hit, melyet hosszú szemlélet, számos tapasztalat kóvta meg, hogy a főnnebbi szem-

lyes tulajdonokban a magyar minden európai nemzettel határozottan fölülmúl.

De a közénk lévő idegen nem egyhamar ismeri föl e tulajdonaink összét s ezen mindennek föl emelő mértét. Azért megelégedve büszkeségünk által, melynek alapját megszokott gazdagságban, nagyszerű intézményekben, politikai hatalomban keresni — megéssik, hogy bántódra nagyralátásunk által, azt elbizottságnak, áres dőllynek nevesi.

De én azt mondom, az ég szetelmére, „e tompa hangok meg ne bántsanak” becsülnétek, s ne confundálják, hogy tovább is, mint mindig, büszkék maradjunk. A nemzetiség lelke a büszkeség. A nemzeti büszkeség hiánya biztos jele a nemzeti halálnak.

A ki azt veti szemünkre, hogy nincs nagy nemzeti létünk, hogy szegények, politikailag majdnem semmink vagyunk, annak azt feleljük: volt — és lesz, mert megvan hozzá a hivatás, a képesség. Olyanok vagyunk, mint egy fiatal, talentomos tanuló: még semmi, de kiből minden lehet. Mint egy ifjú hadnagy, kinek conditijébe az van írva: „Hat Anlage zum Generalen.”

Van egy roppant nagy, csaknem elpazarolhatatlan tökének: páratlan népünk, mely nemes koravias erkölcsökben némely nagy számú nemzet nemességénél különb.

Hol találunk a kerek világon olyan pór-népet, mint a magyar, melynek legutolsó szelle vagy napvimos tagja a szó legmagasb értelmében, ha a fia k mondható, s kinek jórán esze, sőt genialitása, nemzeti öntudata annyi és oly világos jelekben nyilatkozik? Ki há maradt honábról, nemzetiességében mint elnyomott jobbágy, s megőrizte szepítőtele hazaszeretét, midőn abból főnemessége már-már kivevőzött? Ki sem anyagi jólét sem maga, az anyaira szeretett szabadság igényével e nemzeti érzésében meg nem tántorítható?

Hol találunk népet, mely penészes, pince-odúban poharazva szegény lőréjét, a haza sorsa fölött tépelődik, a jövőt kutatja, a ha egy kabátos kőzóját vetődik, ezt egy vigasztaló, reményeső faggatja, iszik a hasért, sorsán búsong, bolott alig van otthon magyár falatja?

Hol ballotok a csárdákban üldözött betyárok, a lobujokban rongyos esavargák a kairól hazafidelmű terhes, szomorú népdalokat énekelni? És e népnek nem lenne jórója, e népet nyomná el a XIX. század fölirtogalt, humános szellem? És volna a legmélyebb meggyalázása a kor szellemének, mit semmi anyagi kívánság le nem mohatna!